

הנזיר והמורכבות האנושית
לפרשת נשא (ע"פ שעוריהם שרון רימון ויאיר קאהן)

בשיעורנו ננסה להעמיק את עיוננו בפרשת הנזירות, תוך ניסיון לענות על השאלות שהעלינו.

א. הקדמה
בפרשת נשא יש קובץ מצוות (פרקים ה' - ו'), שהאחרונה בהן היא פרשיית הנזיר (פרק ו' פסוקים א' - כ"א).

ב. משמעות המילה "נזיר"

בתנ"ך אנו מוצאים את השורש נ.ז.ר. בשתי משמעויות:
א. פרישה והבדלות:

2. ויקרא, פרק כ"ב פסוק ב'
דבר אל אהרן ואל בניו וינזרו מקדשי בני ישראל...

3. זכריה, פרק ז' פסוק ג'
...האבכה בחדש החמשי הנזר כאשר עשיתי זה כמה שנים:

ב. כתר, עטרה:

4. ויקרא, פרק ח, פסוק ט'
...את ציץ הזהב נזר הקדש...

5. שמואל ב' פרק א', פסוק י'
...ונאקח הנזר אשר על ראשו...

גם בפרשת הנזיר עצמה מופיע השורש נ.ז.ר. בשתי המשמעויות²:

א. הנזרות כפרישה – מקור 1 -

(ב) איש או אשה כי יפלא לנדר נזיר להזיר לה':
(ג) מיין ושכר נזיר...

ב. נזר שמשמעותו כתר או גדולה -

(ז) לא יטמא להם במתם כי נזר אלוקיו על ראשו:

(יח) וגלח הנזיר פתח אהל מועד את ראש נזרו ולקח את שער ראש נזרו...

ואכן, שתי משמעויות אלה מצטרפות להגדרת ה"נזיר":

הנזיר מתרחק ופורש ממספר דברים בחיי העולם הזה (נין, תספורת וטומאה),

ובמקביל לכך הנזיר מתגדל ומתקרב אל הקדושה, וכביכול יש על ראשו "נזר", כתר של גדולה וקדושה.

הבה ונעיין באיסורים שהנזיר מקבל על עצמו, תוך ניסיון להבין את טעמם ולקשרם אל מטרות הנזירות:

הפרישה וההתקרבות אל הקדושה.

עליהם להביא קרבן חטאת. בהשוואה שבין נזיר לבין יולדת נמשיך לעסוק בהמשך השיעור.

2 עיינו בקונקורדנציה החדשה לתנ"ך, מאת אברהם אבן שושן, המחלק את המילים בפרשנותו לשני ערכים שונים: "נזר", "נזר" (את המילה "נזיר" פירש אבן שושן רק במשמעות הראשונה - פרוש מן החברה. אולם, משמעות רוב שאר המילים בפרשייה היא "כתר").

1. במדבר פרק ו'

(א) ונדבר יהוה אל משה לאמר: (ב) דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם איש או אשה כי יפלא לנדר נזיר להזיר ליהוה: (ג) מיין ושכר נזיר חמץ יין וחמץ שכר לא ישתה וכל משרת ענבים לא ישתה וענבים לחים ויבשים לא יאכל: (ד) כל ימי נזרו מפל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים ועד זג לא יאכל: (ה) כל ימי נדר נזרו תער לא יעבר על ראשו עד מלאת הימים אשר יזיר ליהוה קדש יהיה גדל פרע שער ראשו: (ו) כל ימי הזירו ליהוה על נפש מת לא יבא: (ז) לאביו ולאמו ולאחותו לא יטמא להם במתם כי נזר אלהיו על ראשו: (ח) כל ימי נזרו קדש הוא ליהוה: (ט) וכי ימות מת עליו בפתע פתאם וטמא ראש נזרו וגלח ראשו ביום טהרתו ביום השביעי יגלחנו: (י) וביום השמיני יבא שתי תרים או שני בני יונה אל הכהן אל פתח אהל מועד:

(יא) ועשה הכהן אחד לחטאת ואחד לעלה וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וקדש את ראשו ביום ההוא: (יב) והזיר ליהוה את ימי נזרו והביא כבש בן שנתו לאשם והימים הראשנים יפלו כי טמא נזרו: (יג) וזאת תורת הנזיר ביום מלאת ימי נזרו יביא אותו אל פתח אהל מועד: (יד) והקריב את קרבנו ליהוה כבש בן שנתו תמים אחד לעלה וכבשה אחת בת שנתה תמימה לחטאת ואיל אחד תמים לשלמים: (טו) וסל מצות סלת חלת בלולת בשמן ורקיקי מצות משחים בשמן ומנחתם ונספיהם: (טז) והקריב הכהן לפני יהוה ועשה את חטאתו ואת עלתו: (יז) ואת האיל יעשה זבח שלמים ליהוה על סל המצות ועשה הכהן את מנחתו ואת נספו: (יח) וגלח הנזיר פתח אהל מועד את ראש נזרו ולקח את שער ראש נזרו ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים: (יט) ולקח הכהן את הזרע בשלה מן האיל וחלת מצה אחת מן הסל ורקיק מצה אחד ונתן על פני הנזיר אחר התגלחו את נזרו: (כ) והניף אותם הכהן תנופה לפני יהוה קדש הוא לכהן על הזה התנופה ועל שוק התרומה ואחר ישתה הנזיר יין: (כא) זאת תורת הנזיר אשר ידר קרבנו ליהוה על נזרו מלבד אשר תשיג ידו כפי נדרו אשר ידר בן יעשה על תורת נזרו:

פרשייה זו מעוררת כמה שאלות:
מדוע אדם מחליט לקבל על עצמו נזירות?
מה טעמם של שלושת האיסורים שהנזיר מקבל על עצמו?
מהי מגמתה ומטרתה של הנזירות?
האם הנזירות רצויה?
מדוע על הנזיר להקריב קרבן חטאת¹?

1 גם היולדת מביאה קרבן חטאת; וגם במקרה זה לא ברור מדוע: גם הלידה וגם הנזירות אינם נתפסים בעינינו כמצב של "חטא", ועל כן יש להסביר מדוע

כלומר - מטרת ההרחקה מן היין איננה מניעת ניאוף בלבד, אלא כדי להתרחק מכל מצב של קלות דעת אשר יכול להביא לידי עבירות שונות, ופוגם בעבודת ה'.

לפי פירושים אלה, משמעות הנזירות היא פרישה, ומטרתה להתרחק מן העברה:

הנזיר אוסר על עצמו שתיית יין ושכר, המביאים לידי שכרות ועלולים להביא לידי חטא.

אולם, מדברי האבן עזרא ניתן לראות שאין כאן רק הרחקה מן העבירה, אלא גם "ועשה זה לעבודת השם", והרש"ר הירש מרחיב בכיוון זה:

9. הרש"ר הירש

הרחקת כל היוצא מגפן היין תהיה לו אזהרה מתמדת: עבודה גדולה מוטלת עליו כנזיר לתיקון מחשבותיו ורגשותיו; ולפיכך, חובה עליו לשמור על צלילות הדעת ועל מנוחת הנפש הדרושה לו בעבודה זו.

כלומר, איסור שתיית היין איננו רק כדי להרחיק מן החטא, אלא כדי לשמור על צלילות הדעת הדרושה לצורך התקדמות בעבודת ה'.

איסור התספורת וטעמו

מקור 1: (ה) כָּל יְמֵי נְדָר נִזְרו תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֵאשׁוֹ עַד מְלֹאת הַיָּמִים אֲשֶׁר יִזְיַר לְהִ' קִדְשׁ יִהְיֶה גִדְל פְּרַע שְׁעַר רֵאשׁוֹ:

המדרש מקשר את איסור התספורת לאיסור שתיית היין:

10. במדבר רבה [וילנא], פרשה י' ד"ה "כל ימי"

"כל ימי נדר נזרו תער... למה צווה הקב"ה לנזיר שלא יגלח ראשו? לפי שהגילוח מתארו ומיפהו... וגידול שיער הוא לשון צער ואבל, לכך אמר הקב"ה: אחר שזה הנזיר אסר עצמו מן היין כדי להרחיק עצמו מן הזימה, יגדל שיערו שיתנבל ויצטער כדי שלא יהא יצה"ר קופץ עליו..."

לפי מדרש זה, אכן עיקר הנדר הוא נזירות מן היין; איסור התספורת נוסף לאיסור היין כדי לחזק את ההרחקה מן הנאוף.

בכיוון דומה לזה פירשו גם הספורנו והאלשיך:

11. ספורנו לפסוק ה'

...ובזה ישליך אחרי גוו כל מחשבת יופי ותיקון שיער.

12. האלשיך (שם)

...לבלתי רום יצרו...

לפי פירושים אלה, איסור התספורת מתווסף לאיסור הפרישה:

התספורת היא התעסקות ביפי הגוף, והנזיר צריך לפרוש מהתעסקות זו, כדי שלא יכנע ליצר הרע.

אולם, פירוש זה הוא בעייתי משתי בחינות:

ראשית - מדוע התספורת בעייתית יותר מן השיער הארוך?

ניתן הרי לטעון בדיוק להפך - השיער הארוך הוא נוי לאדם, כפי שמצאנו אצל אבשלום:

13. שמואל ב פרק י"ד

(כה) וְכַאֲבֹשְׁלוֹם לֹא הָיָה אִישׁ יָפֵה בְּכָל יִשְׂרָאֵל לְהִלָּל מֵאֲד מִכָּף רָגְלוֹ וְעַד קִדְקִדּוֹ לֹא הָיָה בּוֹ מוֹם:

(כו) וּבְגָלְחוֹ אֶת רֵאשׁוֹ וְהָיָה מִקֶּץ יָמִים לְיָמִים אֲשֶׁר יִגְלַח כִּי כָבֵד עָלָיו וְגָלְחוֹ וְשָׁקַל אֶת שְׁעַר רֵאשׁוֹ מֵאֲתִים שְׁקָלִים בְּאֶבֶן הַמֶּלֶךְ:

לפי המשתמע מן הפסוקים, שיערו הארוך של אבשלום היה חלק מיופיו המיוחד, ויופי זה הוא שהביאו לגאוה ולמרידה.

ג. איסורי הנזירות וטעמם

איסור שתיית היין וטעמו

(ג) מִיַּיִן וְשִׁכְרֵי זַיִר חֲמֵץ יַיִן וְחֲמֵץ שֶׁכֶר לֹא יִשְׁתֶּה וְכָל מִשְׁרַת עֲנָבִים לֹא יִשְׁתֶּה וְעֲנָבִים לְחַיִּים וְיִבְשִׁים לֹא יֵאָכֵל:

(ד) כָּל יְמֵי נְזָרוֹ מִכָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן מִחֲרָצִים וְעַד זֶה לֹא יֵאָכֵל:

התורה איננה מסתפקת באיסור שתיית יין בלבד, אלא אוסרת כל דבר היוצא מהגפן.

אולם, ניתן היה לכתוב תחילה "מכל אשר יעשה מגפן היין לא יאכל", ואחר כך לפרט את המאכלים והמשקים לשם הבהרה,

אך במקום זאת התורה נקטה בשיטה הפוכה:

תחילה היא פרטה את האוכל והשתייה האסורים,

ורק לאחר מכן היא כתבה "מכל אשר יעשה מגפן... לא יאכל".

בנוסף לכך, התורה בחרה לפתוח ברשימת האיסורים ביין, ולאחר מכן לכתוב את שאר האיסורים:

חומץ יין וחומץ שכר, משרת ענבים, ענבים וצימוקים, חרצנים וזג (אפילו חלקי הפסולת של הענבים נאסרו);

מדוע התורה כתבה כך?

התבוננות בסדר המוצרים מעלה שהתיאור מדורג מן הקרוב ביותר אל היין ועד הרחוק ביותר מן היין;

עובדה זו מעידה על כך שעיקר האיסור הוא היין, ושאר האיסורים נלווים אליו.

כך ניתן להסביר את הבעיה הקודמת שהעלנו -

התורה פתחה בפירוט המוצרים האסורים, ובראשם היין, וסיימה במשפט הכולל "מכל אשר יעשה מגפן... לא יאכל"

כדי להדגיש כי עיקר האיסור הוא שתיית יין, ושאר איסורי האכילה רק נלווים לו.

וכך מסביר האבן עזרא:

6. האבן עזרא

טעם חומץ יין והמשרה והענבים לשום גדר שירחק מן היין כלל.

אופן הצגת האיסורים בצורה מדורגת מן היין עד הפסולת מעיד על כך שיש כאן סייג אחרי סייג.

איסור כזה, שהתורה עצמה נותנת לו כל כך הרבה סייגים, הוא כנראה עניין מאד מהותי, ואם כן מסתבר שאיסור היין בנזירות הוא חשוב ביותר;

אם כן - מה טעמו של איסור היין על הנזיר?

רש"י מסביר כך:

7. רש"י על פסוק ב'

למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה, לומר לך שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין, שהוא מביא לידי ניאוף.

לדעת רש"י, עיקר הנזירות הוא נזירות מן היין, והסיבה לכך היא שתיית יין גורמת לקלות ראש ולחוסר שליטה, וכך האדם יכול להגיע לידי ניאוף.

האבן עזרא מרחיב יותר מרש"י:

8. האבן עזרא

"נדר נזיר" - שירחק מהתאוות, ועשה זה לעבודת השם, כי היין משחית הדעת ועבודת השם.

כלומר, לדעת האברבנאל, השיער הוא כעטרה שמעידה על נזירותו.

17. רש"ר הירש

גידול שיער ללא מעצור מבטא התבודדות והתכנסות בתוך עצמו... הוא מבקש להתבודד ולשקוע בתוך עצמו... הוא רוצה לעבוד עבודה רוחנית ומוסרית של חינוך עצמי...

לדעת הרש"ר הירש, אם כן, השיער המגודל מהווה חיץ בין האדם לחברה, וכך מתאפשרת לנזיר התבודדות.

אולם, נראה שהשיער איננו מהווה רק אמצעי להבדלה מן החברה, אלא יש בו קדושה מיוחדת, כפי שמסביר האברבנאל עצמו:

18. המשך האברבנאל

...להראות שכל הדעת אשר נתן לו אלוקים על ראשו יהיה תמים בו לא יבטל ממנו...

לפי פירוש זה, השיער הוא חלק מן הראש; בראש נמצאת הדעת שה' נתן לאדם, ואיסור התספורת מבטא שימוש בדעת האלוקית ללא השחתה.

רבנו בחיי מסביר על דרך הקבלה את קדושתו של שיער הנזיר:

19. רבנו בחיי

הוזהר בתגלחת לפי ששיערותיו של אדם הם כחו, (וכן בשמשון): "אם גלחתי וסר ממני כחי" [שופטים, פרק ט"ז, פסוק י"ז] ואין להם סוף והם גדלים כל ימי חי האדם... וכל זה ירמוז לענפי השם ולנטיעותיו וכחותיו שהם הוויות דקות ופנימיות, והן עשויות כעין חוטי שלהביות המתפשטות לכל צד ואין להן סוף... ועל כן נצטווה לגדלם והוזהר שלא יכרות אותם כי נזר אלוקיו על ראשו ואם יכרות שיער ראשו שהוא דוגמת הנטיעות יהיה כמקצץ ומפריד השם מענפיו....

נבאר את דבריו:

בשיער באה לידי ביטוי בצורה הכי ברורה הגדילה וההתפשטות התמידית, ולכן השיער מסמל את הבריאה המתמדת של ה'.

גידול השיער מהווה חיבור אל כוח הבריאה האינסופי, ולעומת זאת קיצוץ השיער מהווה הפסקת כוח זה, והפרדה בין הכוח הבורא (ה') לבין הענפים הברואים.

לכן, גידול השיער מחבר בין הנזיר לבין אלוקיו, ובכך נותן לנזיר כוח מיוחד (כפי שמסופר בספר שופטים על שמשון), וקיצוץ השיער מפסיק את הכוח המיוחד הזה, מפני שהוא כמפריד בין ה', המשפיע והבורא, לבין האדם.

אם כן, ניתן להבין את איסור התספורת כחלק מצוויי הפרישה המונעים את הנזיר מלחטא, אך מכיוון שהתורה מתארת את השיער המגודל בתיאורים חיוביים ונותנת לו מקום מרכזי, ניתן להבין שאיסור התספורת (או יותר נכון - גידול השיער) מקרב את הנביא אל הקדושה, ומחבר אותו אל הקב"ה, ובכך השיער הוא "נזר אלוקיו על ראשו".

איסור היטמאות למת וטעמו

מקור 1:

(ו) כָּל יְמֵי הַזֵּירוּ לְהִי עַל נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֵא:

(ז) לְאֲבִיו וְלְאִמּוֹ לְאֶחָיו וְלְאֶחָתוֹ לֹא יִטְמָא לָהֶם בְּמֵתָם כִּי נֶזֶר אֲלוֹקֵיו עַל רֹאשׁוֹ:

הנזיר מורחק מן הטומאה כשם שהוא פורש כדי להתרחק מן העבירה.

כך אכן מפרש הרד"ק³.

14. הרד"ק

"כאבשלום לא היה איש יפה" - סמוך לסיפור המרד שמרד באביו ספר מה גרם לו זה - כי היה יפה, ובכל ישראל לא היה כמוהו ונתגאה ביופיו ובשיערו, וחשב כי אין ראוי למלוכה מבני דוד כמוהו ומרד.

בנוסף לכך, ניתן לראות בכמה מקומות בפרשיית נזיר כי הפסוקים אינם מתארים את השיער הארוך כגורם מנוול, אלא **כגורם מקדש**:

א. ראשית, בתיאור חובות הנזיר, התורה אומרת: (ה) קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו.

ופירש רש"י:

15. רש"י על פס' ה'

"קדוש יהיה" - השער שלו".

ב. באיסור הטומאה התורה מצביעה על כך שהטומאה פוגעת ב"ראש נזרו", כלומר בקדושת שיערו של הנזיר:

מקור 1:

(ז) לְאֲבִיו וְלְאִמּוֹ וְלְאֶחָיו וְלְאֶחָתוֹ לֹא יִטְמָא לָהֶם בְּמֵתָם כִּי נֶזֶר אֲלוֹקֵיו עַל רֹאשׁוֹ:

(ט) וְכִי יָמוּת מֵת עָלָיו בִּפְתַע פְּתָאִם וְטְמֵא רֹאשׁ נֶזְרוֹ...

(יא) ... וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ בַיּוֹם הַהוּא:

ג. במלאת ימי הנזירות על הנזיר להביא קרבן.

לאחר הקרבן הזה הוא מפסיק לנהוג כנזיר, וכפי שמתארת זאת התורה:

(כ) ואחר ישתה הנזיר יין.

התורה איננה אומרת גם "ואחר יגלח הנזיר את ראשו", כיוון שגילוח השיער נעשה כבר קודם, והשיער מוקרב עם קרבן השלמים כחלק מן הקרבן.

הגילוח מודגש מאד בפסוקים, והוא מהווה חלק מתהליך הפסקת הנזירות:

(יח) וְגִלַּח הַנְּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶת רֹאשׁ נֶזְרוֹ וְלָקַח אֶת שְׁעַר רֹאשׁ נֶזְרוֹ וְנָתַן עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר תַּחַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים:

אם כן, אנו רואים שהשיער של הנזיר מהווה חלק מאד משמעותי בנזירות: הוא נקרא "קדוש", ו"נזר אלוקיו", הטומאה פוגעת דווקא בו, והגילוח תופס מקום מרכזי בהפסקת הנזירות - הרבה יותר משתיית היין.

בנוסף לכך, אם נחזור לעיין בפסוק ה', העוסק באיסור התספורת, נבחין שהתורה עצמה איננה מסתפקת באיסור "תער לא יעבור על בשרו" (מקור 10), אלא מוסיפה ואומרת "גדל פרע שער ראשו", כלומר אין כאן רק "איסור תספורת", אלא יש עניין שהנזיר יהיה בעל שיער מגודל.

מה הטעם בגידול השיער?

האברבנאל והרש"ר הירש פרשו שהשיער המגודל מבדיל את הנזיר משאר בני האדם:

16. האברבנאל

והנה נקרא השיער נזר לפי שכמו שהמלך ניכר שהוא מלך בעטרה אשר על ראשו, כן הנזיר יוכר ויודע שהוא נזיר מפאת השיער הרב אשר על ראשו דמות הנזר.

3 מעניין שחז"ל (נזיר ד-), ובעקבותיהם מפרשים שונים, אמרו שאבשלום היה נזיר, ולכן היה לו שיער ארוך. לפי פירוש זה, התוצאה של איסור התספורת לנזיר הייתה הפוכה מהרצוי!

22. במדבר רבה, [וילנא], פרשה י, סימן י"א

...אמר הקב"ה הרי הוא חשוב לפני ככהן גדול: מה כהן אסור ליטמא לכל המתים אף נזיר אסור ליטמא לכל המתים; מה ככהן גדול כתיב "כי נזר שמן משחת אלוקיו עליו" (ויקרא כ"א, פסוק י"ג) אף בנזיר הוא אומר "כי נזר אלוקיו על ראשו" (במדבר, פרק ו', פסוק ז'); מה ככהן כתיב "ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים" (דברי הימים א' פרק כ"ג, פסוק י"ג) אף נזיר נקרא קדוש שנאמר "כל ימי נזרו קדוש הוא לה" (במדבר שם, פסוק ד')...

כלומר - הנזירות מאפשרת לאדם מישראל להגיע למדרגה של קדושה הדומה למדרגתו של הכהן הגדול.

אם כן, במבט כולל על הנזירות ניתן לומר שהתורה מתארת את הנזיר באופן חיובי וכאדם קדוש.

בעקבות זאת עולה בחריפות השאלה שהעלינו בתחילת השיעור:

מדוע התורה מחייבת את הנזיר להביא קרבן חטאת בסיימו את תקופת הנזירות, ובמה חטא הנזיר?

תשובות רבות ושונות ניתנו לשאלה זו, ונסקור אותן בקצרה.

ד. קרבן הנזיר הנזירות כבעייתית

לדעת רבים מן המפרשים, העובדה שהנזיר מביא קרבן חטאת מעידה על כך שהנזירות היא בעייתית או נובעת ממצב בעייתי.

להלן שלוש דעות המצביעות על שלוש נקודות בעייתיות בנזירות:

א. ההינזרות היא חטא, כיוון שהאדם לא אמור לאסור על עצמו כל מיני איסורים ולסגף את עצמו:

23. תענית יא.

אמר שמואל: כל היושב בתענית נקרא חוטא. סבר כי האי תנא, דתניא: רבי אלעזר הקפר ברבי אומר: מה תלמוד לומר "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש" (במדבר שם, פסוק י"א), וכי באיזה נפש חטא זה⁶? אלא שציער עצמו מן היין, והלא דברים קל וחומר: ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא, המצער עצמו מכל דבר ודבר - על אחת כמה וכמה.

ווריאציה של הסבר זה היא הטענה כי בנזירות יש חטא כלפי הגוף, אף על פי שמבחינת הנפש הוא מתקדש:

6 בפשוט יש לומר כי "החטא" המדובר כאן הוא הטמאות למת, שהרי הפסוק והקרבן עליהם מדבר ר' אלעזר הקפר עוסקים בנזיר שנטמא:

(ט) וכי ימות מת עליו בפתע פתאום וטמא ראש נזרו ונגלח ראשו ביום טהרתו ביום השביעי ונגלחו:

(ז) וביום השמיני יבא שתי תרים או שני בני יונה אל הכהן אל פתח אהל מועד:

(יא) עשה הכהן אחד לחטאת ואחד לעלה וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וקדש את ראשו ביום ההוא:

(יב) והזיר לה' את ימי נזרו והביא כבש בן שנתו לאשם והימים הראשונים יפלו כי טמא נזרו:

אמנם הפסוקים עוסקים בנזיר שנטמא באונס, אך בכל מקרה ניתן להבין שמצב זה הוא בעייתי, ועל הנזיר להביא קרבן כדי לתקנו.

הגמ' בנזיר (נט). מעלה קושי זה, ומתרת כי גם נזיר טהור חוטא (בכך שמצער עצמו מן היין), אך נזיר טמא "שנה בחטא" ולכן ר' אלעזר הקפר דיבר עליו התוס' במקום (ד"ה "והיינו") הסביר שנזיר טמא "שנה בחטא" בכך שלא נזהר מספיק מלהטמא, וגרם לארכת זמן הנזירות (שהרי נזיר שנטמא סותר את ימי הנזירות שמנה ומתחיל לספרם מהתחלה). עיינו גם בגמ' בנזיר ג., ואכמ"ל.

אולם, ההרחקה מן הטומאה מהווה בעיקר חלק מן ההתקרבות אל הקדושה:

לנזיר אסור להיטמא בגלל "נזר אלוקיו" שעל ראשו (פסוק ז') - השיער, אשר מתואר בפסוקים הקודמים כ"קדוש יהיה".

בפסוק ח' אומרת התורה: (ח) כל ימי נזרו קדש הוא ליהנה:

ומפרש רש"י:

20. רש"י

כל ימי נזרו קדוש הוא - זו קדושת הגוף מליטמא למתים. כלומר - הנזיר הופך לקדוש, ובמצב זה הוא איננו יכול להיטמא⁴.

מן הפרישה אל הקדושה

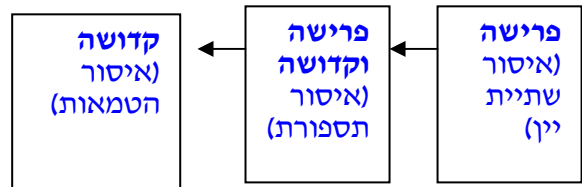
בחנו את שלושת האיסורים המוטלים על הנזיר, וראינו שבכל אחד מהם יש מימד של פרישה (מן העבירה או מן הטומאה), אך בכל אחד מהם יש גם מימד של התקרבות אל הקדושה.

מעניין לשים לב שבתחילה התורה איננה מתארת את הנזיר כ"קדוש", ולכן כאשר קוראים את איסור שתיית היין מרגישים יותר את נושא הפרישה.

איסור התספורת מתחיל עם תחושה של פרישה נוספת, אך בהמשך נאמר "קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו", כך שגידול השיער מתקשר אל הקדושה, כפי שאכן מתברר בהמשך הפסוקים.

איסור ההיטמאות למת מתקשר באופן ברור ביותר אל הקדושה של הנזיר. ניתן לראות זאת כתהליך:

21. התהליך שעובר הנזיר

יתכן שהתורה מציגה את האיסורים ואת משמעותם באופן זה כדי ללמדנו שהנזירות כוללת גם פרישה וגם התקרבות אל הקדושה, ובתקופת הנזירות עובר הנזיר תהליך נפשי: ראשית הוא פורש - מרחיק עצמו מדברים היכולים להביא לידי עבירה;

בעקבות פרישה זו הוא מתקרב אל הקדושה, והופך לאדם קדוש ומקורב אל הקב"ה (כמובן שבאופן מעשי הנזיר מתחייב מיד בכל שלושת האיסורים, ובשלושתם יש מן המימד הראשוני של הפרישה).

לפי כיוון זה, אמנם יש בנזירות מימד חשוב של פרישה, אך המטרה העיקרית והסופית אליה מכוונת הנזירות היא התקרבות אל הקדושה.

מימד הקדושה שבנזירות מתעצם כאשר שמים לב להשוואה בין הנזיר לבין הכהן הגדול, כפי שמבטא זאת המדרש⁵:

4 מעניין לשים לב לכך שרש"י מייחס את הקדושה לגופו של הנזיר דווקא: הנזיר איננו "עוזב את גופו" ובכך נשמתו מתקדשת, אלא הוא מקדש את גופו.

5 על ההשוואה בין הנזיר לכהן הגדול עיינו בהרחבה במאמרו של הרב אמנון בזק V.B.M.-ב בכתובת

הוא איננו מתמודד עם כל המורכבות של קדושה בתוך חיי העולם הזה, והעמדה הנפשית הזו היא בעייתית.

יתכן שקרבן החטאת בא על עצם המורכבות האנושית, המביאה את האדם לפעמים להשתלטות של אחד הצדדים על הצד השני: לפעמים הגוף משתלט ומפריע לנפש, ולפעמים הנפש מתגברת עד כדי רצון להתנתק מן הגוף.

הנזירות עצמה מתחילה בתחושה שהגוף משתלט וצריך קצת לרסנו⁹, וממשיכה עם תקופת הנזירות עצמה, בה מתנתקים מן הגוף ומעצימים את הנפש¹⁰; שני המצבים הללו הם בעייתיים, ועל שניהם צריך להביא קרבן חטאת¹¹.

כאשר מסתיימים ימי הנזירות, חוזר הנזיר אל המורכבות.

מה יהיה עכשיו?

האם יחזור למצב בו ישתלט הגוף על הנפש? אם כן, עליו להביא חטאת על כך, כפי שפרשו הרמב"ן והאברבנאל;

אולם, יתכן גם מצב אחר - יתכן שהקדושה של ימי הנזירות תמשיך להשפיע עליו והוא יחיה את חיי העולם הזה מתוך יותר שלמות.

כך מפרש רבנו בחיי את משמעות קרבן הנזיר:

29. רבנו בחיי

והזכרתי בנזירות כבר כי הוא למעלה מהמידות ודבק בעצם הרחמים העליונים והוא רוצה עתה לצאת מקדושתו, נראה כמתרחק ורוצה לסלק עצמו חס ושלוס מאותה מעלה שכבר דבק בה. ולכן הצריכתו תורה קרבן ולא לכפרה... אך הכוונה בקרבנו לקרב הכחות וליחד ולהמשיך להם שפע מן המקור ויסתפקו המידות ואחר כך יחזור להנאותיו כתחילה, ועל כן היה הקרבן שנצטוו בו עולה ושלמים וחטאת...

ופירש השפתי כהן¹²:

30. השפתי כהן

שאע"פ שנשלמו ימי נזירותו עודנו בקדושתו... וכיוון שעלה לא ירד, ולא יפחד, שלא יפתחו היצר אע"פ שישתה יין...

כלומר, לדעת רבנו בחיי קרבן החטאת הוא אחד משלושת הקרבנות שמביא הנזיר כדי לאפשר לו לחיות את חיי העולם הזה מתוך דרגת הקדושה שאליה הגיע בתקופת הנזירות¹³.

9 ואולי על כך מכפרת החטאת, כדעת "מדרשי התורה" שהובא לעיל.

10 ואולי על כך מכפרת החטאת, כדעת ר' אלעזר הקפר וכדעת "תולדות יצחק" שהובאו לעיל.

11 גם אצל הנזיר וגם אצל היולדת באה לידי ביטוי בצורה חריפה המורכבות של האדם, בהיותו בעל גוף ובעל נפש -

בילודת - יש תחושה של ניתוק בין הגוף לגדולת הנפש והתמקדות בגוף ברגעים של קשיי הלידה; ניתוק זה הוא בעייתי, על אף שתהליך זה הוא חיובי ביסודו.

בנזיר - יש תחושה של ניתוק בין הגוף לגדולת הנפש, והתמקדות בנפש, וגם ניתוק זה הוא בעייתי, על אף ששאיתו של הנזיר להתקרב אל הקדושה היא חיובית.

אם כן, גם היולדת וגם הנזיר מביאים קרבן חטאת על קושי בהתמודדות עם המורכבות של גוף ונפש.

12 מובא בהערות הרב שעוועל לפרוש רבנו בחיי.

13 ואולי לכך מכוונים דברי ה"משך חכמה": המצוות מלמדות אותנו לחיות את חיי העולם הזה מתוך חיבור אל הקדושה, ולכן המצוות אינן מופשטות אלא הן נעשות בדברים חומריים. אדם המתנזר מחלק מן העולם החומרי מפסיד קיום

24. תולדות יצחק לפסוק י"א

נוכל להשיב שמצד אחד הוא קדוש ומצד אחר חוטא. מצד נפשו הוא קדוש שהנפש שלימותה בשתדל מתאוות העולם, והגוף שלימותו בשלא יבדל מתאוות העולם בקצה אחרון, אלא שיהיה באמצעו, באכילה ובשתיה ויאכל בשר וישתה יין כראוי לבריאות גופו, אם כן מצד הנפש המשכלת הנזיר נקרא קדוש, ומצד הגוף נקרא חוטא.

ב. נדר הנזירות בא בעקבות חטא, ועל כך צריך לכפר:

25. "מדרשי התורה" לר' אנשלמה אשתרוק⁷

"מאשר חטא על הנפש" - בעבור שתקף עליו יצרו עד שהוצרך להזיר עצמו מן היין⁸.

ג. הנזירות באה על חשבון דברים אחרים שהאדם צריך לעשות:

26. משך חכמה לפסוק י"ד

עניין החטאת בנזיר הוא לפי שביטל ממנו כמה מצוות כמו טומאה לקרובים שהיא מצוות עשה וכן ביטל קידוש והבדלה על היין. ואם פעלו אצלו בפרישות - אז הוא טוב ומשובח, אבל מכל מקום צריך כפרה.

הפסקת הנזירות בעייתית

אולם, כמה מן המפרשים הבינו שהנזירות היא דבר חיובי, (כדעת ר' אלעזר בהמשך הגמרא בתענית יא.), שהרי התורה מתארת את הנזיר כקדוש.

לכן, לדעתם קרבן החטאת בא על הפסקת הנזירות ועל החזרה אל חיי העולם הזה:

27. רמב"ן, במדבר שם

ועל דרך הפשט כי האיש הזה חוטא נפשו במלאת הנזירות, כי הוא עתה נזיר מקדושתו ועבודת השם, וראוי היה לו שיזיר לעולם ויעמוד כל ימיו נזיר וקדוש לאלוקיו... והנה הוא צריך כפרה בשבו להטמא בתאוות העולם.

28. אברבנאל

לפי שהיה עובד חיי הקדושה והפרישות ובוחר לשוב לתאוות הגשמיות.

ה. הנזירות והמורכבות האנושית

נזירות היא מצב של פרישה מתוך מגמה להתקרב אל הקדושה.

מצב זה הוא מורכב:

מצד אחד, ברור שהרצון להתקרב אל הקדושה הוא חיובי, כלומר המטרה היא בוודאי חיובית;

מצד שני, הקב"ה ברא את האדם עם כוחות גוף ולא כמלאך, מתוך כוונה שהאדם יחיה את חיי הגוף בשלוב עם חיי הנפש ויצליח להביא לידי ביטוי את גדולת הנפש דווקא מתוך חיבור אל הגוף ואל כל חיי העולם הזה החומריים.

בצורה כזו, בה גם כוחות החומר מתחברים אל הקדושה, החיבור אל הקדושה הוא הרבה יותר משמעותי.

הנזיר פורש ומרחיק את עצמו מדברים מסויימים, כדי להצליח להתקרב אל הקדושה;

אמנם הוא מוסיף לעצמו איסורים - אך הוא בעצם מקל על עצמו:

7 מובא בעיונים לפרשת השבוע של נחמה ליבוביץ, פרשת נשא, עמוד 74.

8 עיינו גם בדברי המשך חכמה בהמשך דבריו.

לגבי הנזיר, טוען הרב קאהן שדווקא כאן, לאחר ש"נלקחה" משבטי ישראל הקירבה למשכן (באמצעות נציגיהם הבכורות) וניתנה לכהנים, עוסקת התורה בדיני הנזיר כדוגמה לאדם שאיננו מסופק מבחינה דתית מתפקידו במחנה ישראל;

למרות היותו ישראלי מן המניין, הוא נושא את עיניו לדמות הכוהן (הגדול).

עבור אדם כזה מחדשת התורה את מוסד הנזירות, המאפשר לו לממש באופן זמני את השאיפה הזו בלי לערער את המבנה המסודר של שלושת המחנות.

אם כן, תהליך הנזירות מבטא את המורכבות האנושית: את העובדה שהאדם מורכב גם מגוף וגם מנפש, ואת העובדה שלפעמים יש חוסר איזון ביניהם.

עם סיום תקופת הנזירות, אמור הנזיר לחזור אל המורכבות האנושית ולחיות אותה ביתר שלמות.

1. מדוע התורה מביאה את תורת הנזיר דווקא כאן, לאחר תאור הקמת מחנה ישראל?

ספר במדבר נפתח בתיאור הקמת מחנה ישראל במדבר סיני כהכנה לקראת המסע לארץ ישראל.

התיעוד הוא מקיף ביותר, ומתאר בפרוטרוט את ההיבטים השונים של הקמת המחנה:

הקבוצות ותת-הקבוצות שמהן הורכבה האומה, ההנהגה הדתית וההנהגה הפוליטית.

לאחר דין וחשבון זה מתוארות פעולות והכנות נוספות, המגיעות לשיאן ביציאה למסע במדבר (י, יא).

על רקע זה תמוה מיקומן של שלוש הפרשיות ההלכתיות שבפרשתנו, העוסקות בכופר בפקדון, בסוטה ובנזיר.

מה עניינן של הלכות אלו באמצע פרשת נשא?

מדוע הן קוטעות את הרצף הנושאי של תחילת ספר במדבר?

31. הרב יאיר קאהן

הכופר בפקדון

פרשה זו מבטאת את המעורבות הנתבעת מן הכוהן בסכסוכים אזרחיים. אֵל לכוהן, השרוי במחנה שכינה, להגביל את עיסוקו לתחומי המשכן בלבד. אף שהמשכן נמצא באחריותו, תפקיד הכוהן מתרחב גם אל מעבר לגבולותיו. כמייצג מצב אידיאלי של קדושה וטהרה חייב הכוהן להיות מעורב בעיסוקיו הרגילים של האדם מן השורה ולהשפיע עליהם. ביהדות אין חלוקה בין נושאים אזרחיים ובין דברים שבקדושה. לפיכך צריך הכוהן, נוסף על מעורבותו בענייני הקודש, לתת דעתו גם על עניינים אנושיים יומיומיים.

סוטה

גם בפרשת סוטה יש ביטוי דומה למעורבות הכוהן בענייני מחנה ישראל. אך בעוד שגזל הגר בא מתחום הסכסוכים הממוניים, עוסקת פרשת סוטה בבעיות בתחום המשפחתי. מלבד מעורבות הכוהן ברמה האישית, יש בפרשת סוטה דבר נוסף החשוב לענייננו: הסכסוך מוכרע במשכן גופו (ה', טו), ושם ה' נמחה אל המים – כל זאת על מנת להשיג שלום בית.

נזיר

כעת נוכל להבין את תפקידו של הנזיר. בעוד ששתי הפרשיות הקודמות דנו במחנה ישראל כמכלול, עוסקת פרשת הנזיר ביחסו של היחיד לסתירה הזו. הנזיר איננו מרוצה מתפקידו כחבר במחנה ישראל, הפגיע לתאוות וללחצים הסובבים אדם מן השורה; הוא מעדיף את דרך חייו של הכוהן, המצוי במחנה שכינה, מנותק מן הסכסוכים והמתחים שבמחנה ישראל. גם פרשת הנזיר היא אפוא פרשה הלכתית העוסקת ביחס שבין המחנות; התורה מקדשת את מוסד הנזירות, אך רק על בסיס אישי ורק לזמן קצוב.